

Ivana Đuras*

NAKNADA ŠTETE ZBOG UVJETA U ZATVORU KROZ PRAKSU USTAVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE

Zbog nečovječnih i ponižavajućih uvjeta smještaja u zatvorskim jedinicama država kao tuženik odgovara za štetu koju zatvorenici trpe, dok po pravomoćno dovršenim sudskim postupcima nezadovoljni podnositelji ustavnih tužbi osporavaju navedene presude pozivajući se na čl. 23. i 25. Ustava, a nerijetko ističući i čl. 35. Ustava. Ustavna zabrana zlostavljanja podrazumijeva da nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja, da se sa svakim uhićenikom i osuđenikom mora postupati čovječno i poštivati njegovo dostojanstvo te da nitko ne smije biti podvrgnut mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni. Sukladno praksi Europskog suda za ljudska prava Ustavni je sud recentnim odlukama ponovio da izraziti nedostatak osobnog prostora u zatvorskoj ćeliji ima veliku težinu kao čimbenik koji je potrebno uzeti u obzir u svrhu utvrđivanja jesu li opisani uvjeti izdržavanja zatvorske kazne ponižavajući sa stajališta čl. 3. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i mogu li dovesti do povrede i kad se razmatraju zasebno i u vezi s drugim nedostacima.

Ključne riječi: zlostavljanje, ponižavanje, dostojanstvo, zatvor, preventivno sredstvo, kompenzatorno sredstvo

1. UVOD

Brojnost parničnih postupaka radi naknade štete zbog neprimjerenih uvjeta zatvorskog smještaja osoba lišenih slobode te nedovoljnih uravnotežujućih čimbenika kojima se ti uvjeti ublažavaju, a koji završavaju nepovoljno za oštećenike, uzrok je porasta broja podnesenih ustavnih tužbi zbog povrede dosto-

---

* Ivana Đuras, viša ustavnosudska savjetnica, Ustavni sud Republike Hrvatske; Ivana_Duras@usud.hr, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0684-6352>

janstva osuđenika, ali i povrede ustavne zabrane zlostavljanja kao prevalentnih ustavnih prava čije povrede podnositelji ustavnih tužbi u ovim predmetima ističu.

Cilj je ovoga rada upozoriti na (pre)sporo i nesustavno ostvarivanje primjerenih materijalnih uvjeta u penalnim ustanovama Republike Hrvatske koji trebaju jamčiti zaštitu dostojanstva zatvorenika i istovremeno smanjiti dosuđene iznose zadovoljštine koje ostvaruju tužitelji u postupcima naknade štete usmjeravajući javna sredstva upravo u smjeru izvršenja potrebnih građevinskih preinaka u postojećim zatvorima te izgradnje novih zatvorskih objekata.

U radu su korišteni sekundarni izvori podataka dobiveni osobnim istraživanjem autora proučavanjem zakona, podzakonskih akata, sudske prakse redovnih sudova Republike Hrvatske, prakse Europskog suda za ljudska prava, znanstvenih radova, stručnih članaka te internetske baze podataka.

Metodama deskripcije, analize i sinteze u radu se pojašnjavaju složeniji pojmovi, stajališta ili zaključci, dok se normativnom metodom kao prevalirajućom radu daje zakonski okvir. Pojašnjava se djelovanje pojedinih normi mjero-davnog prava u konkretnim izloženim slučajevima te se nastoji kazuističkom metodom pokazati konkretne pravne probleme u izloženoj redovnoj sudskoj praksi koja je preispitana u ustavnosudskim postupcima.

Odabir izložene ustavnosudske prakse bazira se na osobnoj procjeni autora i predstavlja osnovne i najučestalije primjere ustavnopravnih povreda koje ističu podnositelji i pitanja na koja Ustavni sud odgovara u postupku pokrenutom ustavnim tužbom. Uz ustavnosudsku praksu koja je neposredno vezana uz osporene parnične presude u predmetima naknade štete zbog neprimjerenih uvjeta u zatvoru te predstavlja temu ovoga rada navedena je i praksa u predmetima ustavnih tužbi zatvorenika koji trenutačno borave u neadekvatnim uvjetima te se o njihovim zahtjevima upućenima sucima izvršenja ili ne odlučuje u zakonski propisanom roku ili se neadekvatno ocjenjuju uvjeti boravka u konkretnom slučaju. U takvim je predmetima Ustavni sud sam proveo detaljne analize smještajnih uvjeta, prenapučenosti, zdravstvene zaštite zatvorenika, dodira s vanjskim svijetom, higijenskih i sanitarnih uvjeta te prehrambenog standarda ocjenjujući eventualne povrede ustavnih prava zajamčenih čl. 23. st. 1. i čl. 25. st. 1. Ustava u materijalnom i postupovnom aspektu slijedeći praksu Europskog suda za ljudska prava i primjenjujući konvencijske standarde kako bi obrazloženjima svojih odluka bio primjer i vodilja za buduće predmete u redovnoj sudskoj praksi.

1.1. Pravna sredstva zaštite osoba lišenih slobode

Ustavni sud Republike Hrvatske Izvješćem o uvjetima života u zatvorima,¹ upućenim Hrvatskom saboru i Ministarstvu pravosuđa, još 2014. godine upozorio je na nepostupanje po odlukama koje je taj sud donio vezano uz stanje i uvjete života u zatvorima i kaznionicama za razdoblje koje je nastupilo nakon što su navedene odluke donesene. Odlukom Ustavnog suda iz 2008. godine² utvrdio je da je, kada osoba u zatvoru tijekom duljeg vremenskog razdoblja nema uvjete smještaja i izdržavanja kazne sukladno Zakonu o izvršenju kazne zatvora³ (u daljnjem tekstu: ZIKZ) jer prostoriji nedostaje 1/4 površine u odnosu na Zakonom propisan minimum i utvrđen je nedostatak svjetla i nemogućnost obavljanja fizioloških funkcija u noćnim satima, to je samo po sebi dostatno da osobi uzrokuje tegobe intenziteta koji premašuje neizbježnu razinu trpljenja do koje dolazi pri svakom lišenju slobode. Tom ocjenom Ustavni je sud utvrdio da je riječ o uvjetima koji predstavljaju ponižavajuće postupanje, odnosno postupanje koje ne odgovara pravnom standardu poštovanja dostojanstva osuđenika iz čl. 25. st. 1. Ustava.

Uz Ustav, koji konstitucionalizira temeljne vrijednosti demokratskog društva – slobodu od mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja – te ih apsolutno zabranjuje na način da ih se ne može ukidati ni u slučaju neposredne opasnosti za opstanak države,⁴ i Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija)⁵ u čl. 3. kao zabranu mučenja propisuje da se nitko ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni. Također, mnoštvo međunarodnih pravnih izvora i dokumenata propisuje obvezu države da osigura poštovanje ljudskog dostojanstva osoba lišenih slobode i osoba koje izvršavaju kaznu zatvora, pa su tako ustanovljena, primjerice, Osnovna načela za postupanje sa zatvorenicima (Europska zatvorska pravila – Preporuka Rec. (2006) 2, koju je Odbor ministara usvojio 11. siječnja 2006.), a donesene su i dvije konvencije – Konvencija Ujedinjenih naroda protiv torture i drugih okrutnih, neljudskih i ponižavajućih kazni i postupaka iz 1984.⁶ i Europska konvencija o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.⁷

---

¹ Ustavni sud Republike Hrvatske, Izvješće o uvjetima života u zatvorima br. U-X-5464/2012 od 12. lipnja 2014., Narodne novine br. 86/14.

² Ustavni sud Republike Hrvatske, odluka br. U-III-1437/2007 od 23. travnja 2008., Narodne novine br. 55/08.

³ Zakon o izvršavanju kazne zatvora, Narodne novine br. 62/99.

⁴ Propisano čl. 17. st. 3. Ustava.

⁵ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/01, 13/17.

⁶ Odobrena i predložena za potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Opće skupštine 39/46 od 10. prosinca 1984., stupila na snagu 26. lipnja 1987.

⁷ Konvencija o sprječavanju mučenja, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 14/97.

Valja spomenuti i Europska zatvorska pravila iz 2006.,⁸ preporuke koje za pojedine države članice formalnopravno nisu obvezujuće, ali predstavljaju rezultat rada u okviru Vijeća Europe na uspostavi minimalnih standarda u postupanju prema zatvorenicima. Primjenjuju se na osobe kojima je na osnovi sudske odluke određen istražni zatvor i na osobe koje su lišene slobode na osnovi osuđujuće presude, pri čemu se rukovode zaštitom temeljnih ljudskih prava, budući da se u uvjetima zatvaranja osobi oduzima temeljno ljudsko pravo – pravo na slobodu, o čemu pišu brojni autori.⁹

Iako se radi o apsolutnom i nederogabilnom konvencijskom, odnosno ustavnom pravu, predmet brojnih utvrđenja povreda čl. 3. Konvencije u fokusu je strasbourške judikature. Da je tome tako, svjedoče dvije recentne odluke ESLJP-a od 9. veljače 2023. u kojima su utvrđene povrede ljudskih prava zajamčene Konvencijom vezano uz prava zatvorenika na odgovarajuće zatvorske uvjete i prava da ostvare odgovarajuću naknadu zbog boravka u neodgovarajućim uvjetima. U predmetu *Prpić protiv Hrvatske*¹⁰ Europski je sud utvrdio da je u slučaju podnositeljice zahtjeva A. Prpić povrijeđen čl. 3. Konvencije u dijelu koji se odnosi na ponižavajuće postupanje zbog boravka u neodgovarajućim uvjetima u zatvorima u Zagrebu i Požegi, dok je podnositelju N. Balickom¹¹ povrijeđeno pravo na suđenje u razumnom roku, zajamčeno čl. 6. Konvencije, zbog prekomjernog trajanja parničnog postupka koji se vodio radi naknade štete zbog neodgovarajućih uvjeta u kojima je bio tijekom izdržavanja kazne zatvora. O mogućnosti naknade štete pisali su brojni autori prilikom analize presuda ESLJP-a u predmetima protiv Hrvatske navodeći: „Iako izričaj članka 3. ne nalaže diferencijaciju među oblicima zabranjenog ponašanja, Sud je u praksi pokušao povući granice, pogotovo u odnosu na mučenje, budući da se uz mučenje vezuje posebna stigma, težina i okrutnost zlostavljanja, ali i zbog odštete koja se prema čl. 41. EKLJP-a može dosuditi. Razlika između mučenja i drugih oblika zlostavljanja očituje se u stupnju i intenzitetu nanesene patnje i ovisi o okolnostima i stanju svake pojedinačne žrtve. Čl. 3. ne zabranjuje svaku vrstu zlostavljanja, nego samo ono koje dosegne minimalnu razinu težine, a ocjena minimalnog stupnja težine ovisi o svim okolnostima predmeta, kao što je trajanje postupanja, njegovi fizički i mentalni učinci te, u nekim slučajevima, spol, dob i zdravstveno stanje žrtve. Promjenom stavova društva prema

---

⁸ Preporuka Rec. (2006) 2 Odbora ministara državama članicama o Europskim zatvorskim pravilima (Odbor ministara Preporuku je usvojio 11. siječnja 2006. na 952. sjednici zamjenika ministara) na temelju čl. 15.b Statuta Vijeća Europe.

⁹ Luketić, I., *Kratkotrajne kazne zatvora u suvremenom hrvatskom kaznenom pravu*, disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, 2023, str. 13; V. Babić, V.; Josipović, M.; Tomašević, G., *Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 13, br. 2, 2006, str. 702.

¹⁰ *Prpić protiv Hrvatske*, br. zahtjeva 27712/19, 9. 2. 2023.

¹¹ *Balicki protiv Hrvatske*, br. zahtjeva 71300/16, 9. 2. 2023.

zlostavljanju raste i standard zaštite ljudskih prava, što zahtijeva veću strogost u procjeni kršenja tih prava. Stoga je Sud, primjenjujući evolutivan i dinamički pristup, objasnio kako se pojedina ponašanja koja su u prošlosti bila određena kao nečovječno i ponižavajuće postupanje mogu u budućnosti klasificirati kao mučenje.¹²

Osobe lišene slobode ili koje izdržavaju kaznu zatvora u Republici Hrvatskoj imaju na raspolaganju dva pravna sredstva: preventivna pravna sredstva prema odredbama ZIKZ-a za vrijeme dok borave u zatvoru te kompenzatorno pravno sredstvo u vidu tužbe za naknadu štete protiv Hrvatske zbog neprimjerenih uvjeta u zatvoru. Ustavni sud u svojoj praksi polazi od toga da je naknada štete tek dio cjeline učinkovitih pravnih sredstava koja zatvorenik ima na raspolaganju kada su u pitanju uvjeti u zatvorima. Preventivna sredstva predviđena čl. 17. ZIKZ-a jesu pritužbe usmeno ili pisanim putem upravitelju kaznionice odnosno Središnjem uredu upravne organizacije za zatvorski sustav i sucu izvršenja, prikladne za poboljšavanje uvjeta u kojima zatvorenik boravi, odnosno za zaustavljanje povrede koju su neprimjereni uvjeti u zatvoru proizveli, dok je tužba za naknadu štete zbog neprimjerenih uvjeta u zatvoru drugi dio cjeline. Prema recentnoj ustavnosudskoj praksi prije podnošenja tužbe za naknadu štete, tijekom svojeg boravka u zatvoru, podnositelj mora pokrenuti postupak za zaštitu svojih prava predviđen Zakonom o izvršavanju kazne zatvora kako bi podnošenje ustavne tužbe protiv osporene odluke suda bilo dopušteno, odnosno kako bi ispunio jednu od pretpostavki za podnošenje ustavne tužbe, a to je iscrpljenost dopuštenog pravnog puta.¹³

S druge strane, Europski sud za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP) u predmetu *Ananyev i drugi protiv Rusije*¹⁴ postavio je pravne standarde kojima se rukovodi i legislativa i jurisdikcija prilikom uređivanja prava pritvorenika, i to da svaki pritvorenik u ćeliji mora imati individualni prostor za spavanje, da mora raspolagati s najmanje tri kvadratna metra površine poda, a cjelokupna površina ćelije mora biti takva da dopušta pritvorenicima slobodno kretanje između dijelova namještaja.

Stoga je za osobu lišenu slobode koja boravi u uvjetima koji dovode do povrede čl. 23. st. 1. i čl. 25. st. 1. Ustava, odnosno čl. 3. Konvencije, prvenstveno važno da ima na raspolaganju propisano pravno sredstvo koje je prikladno za zaustavljanje povrede. No kada lišenje slobode završi, odnosno kada izađe

---

¹² Pleić, M., *Zabrana mučenja u praksi Europskog suda za ljudska prava s posebnim osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske i praksu Ustavnog suda RH*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 23, br. 2, 2016, str. 252.

¹³ Ustavni sud Republike Hrvatske, rješenje o odbačaju ustavne tužbe br. U-III-2757/2018 od 4. veljače 2020.

¹⁴ *Ananyev i drugi protiv Rusije*, br. zahtjeva 42525/07 i 60800/08, § 148., 10. siječnja 2012.

iz penalne ustanove u kojoj je boravio u neprimjerenim uvjetima, zatvorenik treba imati na raspolaganju utuživo pravo na naknadu štete. Samo u slučaju nadopunjavanja tih preventivnih i kompenzatornih sredstava u pitanjima zaštite od mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja možemo govoriti i o njihovoj učinkovitosti.¹⁵

1.2. Aktivitet Ustavnog suda

Prvom odlukom kojom je Ustavni sud dao svoju ocjenu vezano uz naknadu štete zbog neprimjerenih uvjet u zatvoru¹⁶ usvojena je ustavna tužba zatvorenika, ukinute su presude redovnih sudova te je predmet vraćen na ponovni postupak prvostupanjskom sudu. U navedenom parničnom postupku tužitelj je tražio isplatu iznosa od 24 000 kuna na ime naknade neimovinske štete od tuženika Republike Hrvatske, Ministarstva pravosuđa, Uprave za zatvorski sustav, Kaznionice u Lepoglavi, jer je za vrijeme boravka u odjelu IV B Kaznionice Lepoglava s još tri osobe bio izložen uvjetima koji ne zadovoljavaju temeljne kriterije za boravak u zatvoru. Taj odjel naime nije imao sanitarni čvor te su zatvorenici bili prisiljeni vršiti nuždu u plastične posude u prisutnosti ostalih zatvorenika i bez minimalno potrebnih sredstava za održavanje osobne higijene. Ustavni je sud usvajajuću odluku obrazložio pozivanjem na čl. 25. st. 1. Ustava te presudu Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Cenbauer protiv Hrvatske*¹⁷ ocjenjujući da su utvrđeni čimbenici nedovoljnog prostora, zajedno s nedostatkom pristupa toaletu kroz dulje vremensko razdoblje unutar dana, sami po sebi dostatni da podnositelju uzrokuju tegobe intenziteta koji premašuje neizbježnu razinu trpljenja do koje dolazi pri svakom lišenju slobode, uslijed čega je podnositelj u navedenom razdoblju bio izložen uvjetima koji predstavljaju ponižavajuće postupanje, odnosno postupanje koje ne odgovara pravnom standardu postupanja koje poštuje dostojanstvo osuđenika iz čl. 25. st. 1. Ustava Republike Hrvatske. Ustavni je sud pritom posebno neprihvatljivim smatrao stajalište sudova da se u ovom slučaju ne može dosuditi naknada neimovinske štete prema čl. 200. Zakona o obveznim odnosima jer se navodno radi o pravno nepriznatom obliku naknade štete te je uputio sudove na stečevinu suvremenih demokracija u kojima se posebno štiti pravo osobnosti svake ljudske osobe. Pritom se pozvao na Zakon o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 35/05), koji je u čl. 1046. definirao neimovinsku štetu kao povredu prava osobnosti koja se može potraživati u parnici te na čl. 19. st. 2. istoga zakona, koji pod pojam prava osobnosti svrstava pravo na život, tjelesno i du-

---

¹⁵ Jednako u presudi ESLJP-a *Ananyev i drugi protiv Rusije*.

¹⁶ Ustavni sud Republike Hrvatske, odluka br. U-III-1437/2007 od 23. travnja 2008.

¹⁷ *Cenbauer protiv Hrvatske*, br. zahtjeva 73786/01, 9. ožujka 2006. godine

ševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu i dr.

Stoga je Ustavni sud naglasio da ne predstavlja neimovinsku štetu samo pojava fizičkog ili psihičkog bola, straha te smanjene životne aktivnosti nego i svaka povreda osobnosti i dostojanstva. S obzirom na to da je činjenično i okolnosno predmet ustavne tužbe povreda dostojanstva podnositelja ustavne tužbe, koja predstavlja osnovu zahtjeva za naknadu neimovinske štete, a koju nisu prepoznali redovni sudovi, makar i kroz prizmu tada poznatog koncepta povrede „prava ličnosti“, jer je podnositelj tijekom postupka isticao tvrdnje o smanjenju općeživotnih i radnih sposobnosti, proživljenim bolovima i pretrpljenom strahu te osjećaju nelagode zbog neuvjetnog prostora u zatvoru, utvrđena je povreda ustavnog prava da se s njim, kao s osuđenikom, postupa na način koji je čovječan i koji poštuje njegovo dostojanstvo.

Nadalje, odlukom iz 2009. godine¹⁸ Ustavni je sud usvojio ustavnu tužbu utvrdivši da je tijekom pritvora provedenog u Zatvoru u Zagrebu podnositelju povrijeđeno ustavno pravo na čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva. U navedenom predmetu utvrđeno je da je zaštita prava pritvorenika kakva je propisana tada važećim Zakonom o kaznenom postupku manjkava u usporedbi s tada važećim Zakonom o izvršavanju kazne zatvora,¹⁹ koji je dostatno zaštitio brojna prava zatvorenika prema katalogu propisanom čl. 14. st. 1. S obzirom na to da su zatvorenicima osigurana i djelotvorna sredstva pravne zaštite, Ustavni je sud zaključio da ne postoji ustavnopravno prihvatljiv razlog zbog kojeg nadležni sudovi ta sredstva ne bi bili dužni na odgovarajući način primijeniti i tijekom kaznenog postupka u odnosu na pritvorenike te je izrazio obvezujuće pravno stajalište, koje glasi: „Sudovi, primjenjujući ovlasti suca izvršenja u vezi sa zahtjevom za zaštitu prava zatvorenika, dužni su te iste ovlasti primjenjivati i u vezi sa zaštitom prava na pritužbe pritvorenika o dokazivim povredama njihovih prava tijekom pritvora.“ Ujedno je na temelju čl. 31. st. 4. i 5. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske²⁰ (u daljnjem tekstu: Ustavni zakon) naložio Vladi Republike Hrvatske da u primjerenom roku, ne duljem od pet godina, prilagodi kapacitete Zatvora u Zagrebu potrebama smještaja osoba lišenih slobode.

---

¹⁸ Ustavni sud Republike Hrvatske, odluka br. U-III-4182/2008 od 17. ožujka 2009., Narodne novine br. 38/09.

¹⁹ Zakon o izvršavanju kazne zatvora, Narodne novine br. 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11 – odluka Ustavnog suda, 125/11, 56/13 i 150/13.

²⁰ Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, Narodne novine br. 99/99, 29/02 i 49/02.

Nastavno je odlukom Ustavnog suda br. U-III-64744/2009²¹ usvojena ustavna tužba podnositelja i utvrđeno je da mu je tijekom izdržavanja pritvora i kazne zatvora u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu od 5. rujna 2008. do 5. ožujka 2010. neodgovarajućim smještajem bilo povrijeđeno ustavno pravo na čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva, zajamčeno čl. 25. st. 1. Ustava. I ovom je odlukom na temelju čl. 31. st. 4. i 5. Ustavnog zakona naloženo Vladi Republike Hrvatske da u primjerenom roku, ne duljem od tri godine, omogući nesmetano kretanje zatvorenika s posebnim potrebama u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu i da uspostavi i djelotvorno provodi nadzor nad kvalitetom zdravstvene zaštite u cijelom zatvorskom sustavu.

S obzirom na to da su odluke Ustavnog suda obvezne sukladno čl. 31. Ustavnog zakona, sva tijela državne vlasti dužna su u okviru svojeg ustavnog i zakonskog djelokruga provoditi odluke Ustavnog suda, što je u konkretnim slučajevima izostalo. Stoga je u navedenom Izvješću Ustavni sud, među ostalim, istaknuo da čl. 23. st. 1. i čl. 25. st. 1. Ustava²² sadržavaju apsolutnu zabranu mučenja ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, bez obzira na okolnosti i ponašanje žrtve, kao jednu od temeljnih vrijednosti demokratskog društva te da pri povredi ljudskog prava zatvorenika na smještaj „primjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima“ zatvorenici predstavljaju žrtve te povrede koji toj povredi nisu pridonijeli niti su propustili poduzeti nešto što su bili dužni učiniti, pa se ne mogu dodatno penalizirati nemogućnošću države da im osigura primjereni smještaj u zatvorskim kapacitetima, neovisno o ekonomskim okolnostima i proračunskom stanju države.

Da bi mogli doći u domašaj navedenih odredaba Ustava, odnosno Konvencije, trpljenje i poniženje koji su povezani s nekim oblikom kažnjavanja moraju nadilaziti stupanj trpljenja ili poniženja koji je u takvim slučajevima neizbježan, odnosno inherentan samom statusu osuđenika na zatvorsku kaznu. Unatoč tome država je dužna osigurati provedbu mjera zatvaranja ili pritvaranja, odnosno svakog lišenja slobode koje provode državna tijela, u uvjetima u kojima se poštuje ljudsko dostojanstvo i u kojima način i metoda izvršenja mjere ne izlažu osobu nad kojom se primjenjuju takvoj nelagodi ili trpljenju čiji bi intenzitet prelazio neizbježnu razinu, inherentnu lišenju slobode i boravku u zatvoru.²³ Ustavni je sud, stvarajući praksu u predmetima ustavnih tužbi zbog uvjeta u zatvorima, implementirao pravnu stečevinu ESLJP-a u predmetima koji se prvenstveno odnose na zahtjeve protiv Hrvatske, ali i iz predmeta u

---

²¹ Ustavni sud Republike Hrvatske, odluka br. U-III-64744/2009 od 3. studenoga 2010., Narodne novine br. 125/10.

²² Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine br. 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10 i 5/14.

²³ Vidi Ustavni sud Republike Hrvatske, odluka br. U-IIIBi-890/2012 od 4. svibnja 2016., Narodne novine br. 54/16, i odluka br. U-III-5725/2016 od 19. prosinca 2017., Narodne novine br. 8/18.

kojima je ESLJP postavio čvrsta načelna stajališta u odnosu na druge države članice, primjerice *Labita protiv Italije*,²⁴ *Lonić protiv Hrvatske*,²⁵ *Muršić protiv Hrvatske*²⁶ te *Aden Ahmed protiv Malte*,²⁷ izgrađujući tako jedinstven ustavnopravni pristup ovim pitanjima, kakav zauzima i primjena Konvencije.

Primjerice, u predmetu *Muršić* ustanovljena su mjerodavna načela i standardi za ocjenu prenapučenosti zatvora, koja zahtijevaju standard od 3 m² površine po zatvoreniku u prostoriji u kojoj boravi više zatvorenika. Smatra se da površina prostorije koja je manja od 3 m² po zatvoreniku nije dovoljan osobni prostor, što u pravilu predstavlja povredu čl. 3. Konvencije. U slučajevima kada su zatvorske sobe površine 3–4 m² osobnog prostora po zatvoreniku povreda čl. 3. Konvencije utvrdit će se samo ako je prostorni čimbenik povezan s drugim aspektima neodgovarajućih fizičkih uvjeta boravka u zatvoru koji se odnose na pristup vježbama na otvorenom, prirodnom svjetlu i zraku, dostupnost ventilacije, prikladnu sobnu temperaturu, mogućnost privatnog korištenja nužnika te usklađenost s osnovnim zdravstvenim i higijenskim zahtjevima. Kada se ocjenjuje prikladnost uvjeta boravka u zatvoru u slučajevima u kojima se radi o zatvorskoj prostoriji s više od 4 m² osobnog prostora po zatvoreniku, a u kojoj boravi više zatvorenika koji pitanje veličine osobnog prostora ne ističu, ispitivat će se ostali aspekti fizičkih uvjeta u zatvoru.

Povredu čl. 3. Konvencije moguće je otkloniti ukoliko penalna ustanova kumulativno osigurava da su smanjenja potrebnog minimalnog osobnog prostora od 3 m² kratka, povremena i minimalna, dakle iznimna, da su takva smanjenja kompenzirana drugim ublažavajućim faktorima, kao što su razmjerna sloboda kretanja izvan sobe i prikladne aktivnosti izvan sobe, te da je podnositelj zahtjeva smješten u ustanovi koja se, općenito gledano, smatra primjerenom ustanovom za lišenje slobode, kao i da ne postoje drugi otegotni aspekti uvjeta njegova boravka u zatvoru.

U ustavnim tužbama ponekad se ističe povreda čl. 8. Konvencije, odnosno pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, u što može, ovisno o konkretnom slučaju, potpadati neadekvatna zdravstvena zaštita, nadzirana korespondencija zatvorenika, narušena intimnost tijekom obavljanja higijenskih ili vjerskih radnji te nepostojanje ili nedostatan dodir s vanjskim svijetom. Međutim, navedenu povredu mogu činiti i, primjerice, izrazito neugodne i ne higijenske imisije, koje značajno narušavaju kvalitetu života zatvorenika, što ističu i pojedini autori pozivanjem na praksu ESLJP-a kao miješanje u poštovanje privatnog života.²⁸

²⁴ *Labita protiv Italije* [Vv], zahtjev br. 26772/95, § 119., 6. travnja 2000.

²⁵ *Lonić protiv Hrvatske*, zahtjev br. 8067/12, § 67., 4. prosinca 2014., i § 71.

²⁶ *Muršić protiv Hrvatske* [Vv], zahtjev br. 7334/13, §§ 136.–141., 20. listopada 2016.

²⁷ *Aden Ahmed protiv Malte*, zahtjev br. 55352/18, § 88., 23. srpnja 2013.

²⁸ Omejec, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava*, *Novi informator*, Zagreb, 2013, str. 933, bilj. 1240.

Navedeno je prepoznalo međunarodno pravo te su definirana minimalna prava zatvorenika kao standardi koje demokratska društva moraju zadovoljiti i ispod kojih ne bi smjela ići, dok se proširenje tih minimalnih prava uvijek može priznati, što je u vidu imao i zakonodavac donošenjem ZIKZ-a.²⁹

2. PROCESNE PRETPOSTAVKE ZA PODNOŠENJE USTAVNE TUŽBE

Prije nego što Ustavni sud pokrene postupak meritornog razmatranja navoda ustavne tužbe i donese ocjenu o njezinoj osnovanosti, prethodno će ispitati jesu li ispunjene procesne pretpostavke za dopuštenost ustavne tužbe, odnosno provjerava jesu li u konkretnom slučaju bili ispunjeni uvjeti za podnošenje ustavne tužbe, pa tako i kod ustavnih tužbi vezanih uz naknadu štete zbog uvjeta u zatvoru. Drugim riječima, Ustavni će sud prvo provjeriti je li podnositelj ustavne tužbe iscrpio pravni put sukladno čl. 62. Ustavnog zakona, koji propisuje da se ustavna tužba može podnijeti tek nakon što je iscrpljen drugi dopušteni pravni put. Osobitost predstavljaju predmeti ustavnih tužbi kada se one podnose dok je podnositelj još uvijek na izdržavanju kazne zatvora, odnosno lišen slobode, gdje je Ustavni sud zauzeo stajalište da prije podnošenja ustavne tužbe osobe na izvršavanju kazne zatvora pritužbe na uvjete u zatvoru, neovisno o kakvim se pritužbama radi, trebaju iznijeti ili zatvorskoj upravi ili sucu izvršenja. Ukoliko se najprije iznose zatvorskoj upravi, tada je protiv odluke zatvorske uprave moguće zatražiti sudsku zaštitu pred sucem izvršenja. Na takve je odluke suca izvršenja dopuštena žalba tročlanom vijeću nadležnih županijskih sudova, a tek protiv takve odluke dopuštena je ustavna tužba. Ukoliko podnositelj ustavne tužbe nije iscrpio navedeni pravni put sukladno ZIKZ-u, ustavna tužba nije dopuštena te se ona odbacuje.³⁰

Iznimku od prethodno navedenog pravila Ustavni je sud ustanovio u odluci br. U-III-5725/2016³¹ zauzevši stajalište da je moguće podnošenje tužbe za naknadu štete zbog uvjeta u zatvoru i bez prethodnog korištenja preventivnih pravnih sredstava. U navedenom je slučaju ocijenio da su redovni sudovi odbijanjem tužbenog zahtjeva za naknadu neimovinske štete protiv Hrvatske propustili na djelotvoran način zaštititi ustavno pravo podnositelja da zatvorsku kaznu izdržava u uvjetima koji su propisani mjerodavnim standardima, zbog

---

²⁹ V. Babić, V.; Josipović, M.; Tomašević, G., *op. cit.* u bilj. 9, str. 701–702.

³⁰ Primjerice, Ustavni sud Republike Hrvatske, rješenje br. U-III Bi-2317/2020 od 14. srpnja 2020.

³¹ Odlukom Ustavnog suda br. U-III-5725/2016 od 19. prosinca 2017. ustavna je tužba usvojena, Narodne novine br. 8/18.

čega je utvrdio da je na štetu podnositelja ustavne tužbe povrijeđeno ustavno pravo iz čl. 25. st. 1. Ustava u proceduralnom aspektu. Navedeno je stajalište primijenio u većem broju svojih odluka.³²

Promjena navedene prakse Ustavnog suda u vezi s pitanjem dopuštenosti isticanja povrede u ustavnim tužbama donesena je rješenjem o odbacivanju ustavne tužbe 2020. godine.³³ U njemu je zauzeto stajalište da povredu čl. 23. st. 1. i čl. 25. st. 1. Ustava podnositelji koji nisu iskoristili preventivna pravna sredstva na temelju tada važećeg ZIKZ-a ne mogu isticati prvi put u ustavnoj tužbi podnesenoj u povodu pravomoćne presude za naknadu štete zbog uvjeta u zatvoru te da je potrebno i prije podnošenja tužbe za naknadu štete redovnom sudu iskoristiti preventivna sredstva u odnosu na svaku penalnu ustanovu u kojoj su podnositelji boravili dulje od trideset dana, što Ustavni sud decidirano navodi kao zahtjev u svojim odlukama i rješenjima.³⁴

U slučajevima neuspješnosti korištenih preventivnih pravnih sredstva zavitvorenik treba podnijeti ustavnu tužbu na temelju čl. 23. i 25. Ustava prije podnošenja tužbe za naknadu štete zbog neprimjerenih uvjeta u zatvoru ističući neučinkovitost korištenih preventivnih pravnih sredstava.³⁵ Ustavni sud u suprotnom neće meritorno ocjenjivati ustavnu tužbu u dijelu koji se odnosi na prigovore koji se tiču uvjeta u zatvoru podnesenu u povodu presude parničnog suda radi naknade štete. Naime, predmet ustavnosudske ocjene u pogledu uvjeta u zatvoru, uz uvažavanje nadležnosti Ustavnog suda, leži u zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda putem instituta ustavne tužbe te je stoga bitno drugačiji, a ocjena prelazi okvire slobodne sudačke (pr)ocjene u parničnom postupku za naknadu štete zbog neprimjerenih uvjeta u zatvoru, odnosno, u fokusu ustavnosudskog razmatranja nije provedeni postupak za naknadu štete, nego uvjeti u kojima je podnositelj izdržavao kaznu te način na koji je država odgovorila na njegov prigovor.

U opisanom slučaju donosi se rješenje o odbacivanju ustavne tužbe u dijelu koji se odnosi na boravak u penalnoj ustanovi za koji nisu koristili preventivna sredstva. Naime, u jednom rješenju Ustavnog suda³⁶ zauzeto je stajalište da podnositelji ustavnih tužbi čiji je boravak u zatvoru trajao duže od trideset dana, a nisu koristili preventivno pravo sredstvo predviđeno ZIKZ-om, ne

---

³² Ustavni sud Republike Hrvatske, odluke br. U-III-2388/2015 od 26. veljače 2018., U-III-6229/2016, U-III-4780/2017, U-III-4719/2017 i U-III-6228/2016 od 14. veljače 2019., U-III-63/2018 i U-III-5261/2016 od 16. srpnja 2019., www.usud.hr.

³³ Ustavni sud Republike Hrvatske, rješenje br. U-III-2757/2018 od 4. veljače 2020., Narodne novine br. 26/20.

³⁴ Ustavni sud Republike Hrvatske, odluke i rješenja br. U-III-1655/2018 od 30. travnja 2020. i br. U-III-203/2020 od 15. listopada 2020., www.usud.hr.

³⁵ Ustavni sud Republike Hrvatske, odluka i rješenje br. U-III-3824/2019 od 21. listopada 2020., www.usud.hr.

³⁶ Ustavni sud Republike Hrvatske, rješenje br. U-III-2757/2018 od 4. veljače 2020.

moгу u ustavnoj tužbi podnesenoj u povodu parnične presude za naknadu štete zbog uvjeta u zatvoru isticati prigovore na temelju čl. 23. st. 1. i čl. 25. st. 1. Ustava, odnosno čl. 3. Konvencije, jer nisu iscrpili dopušteni pravni put.³⁷ Ustavni je sud ponovio da osobe u zatvoru prigovore na uvjete u zatvoru trebaju iznijeti sucu izvršenja te da je protiv odluke suca izvršenja dopuštena žalba vijeću nadležnog županijskog suda, nakon čije je odluke ustavna tužba dopuštena.

3. MERITORNO ODLUČIVANJE

Mjere koje su, sukladno europskim pravnim standardima, na raspolaganju nadležnim tijelima i koje se poduzimaju u svrhu osiguranja primjerenih uvjeta boravka osoba lišenih slobode u istražnozatvorskim predmetima upućuju na korištenje alternativnih, blažih mjera osiguranja okrivljenikove nazočnosti u kaznenom postupku s ciljem smanjenja broja istražnih zatvorenika koji čekaju prvostupanjsku kaznenu presudu, tako da oduzimanje slobode u fazi istrage ne bude pravilo, nego iznimka. Potiče se primjena kaznenih sankcija ili prisilnih mjera blažih od kazne zatvora ili mjera oduzimanja osobne slobode, kao što su probacija i primjena elektroničkih uređaja za domicilni nadzor osobe, te povećanje primjene mjera uvjetnog otpusta bolesnih ili ozlijeđenih osoba lišenih slobode.

Prilikom ocjene opravdanosti i osnovanosti ustavne tužbe u odnosu na uvjete boravka u penalnim ustanovama Ustavni je sud izgradio načelna stajališta koja prvenstveno počivaju na potpunoj zabrani mučenja ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja neovisno o okolnostima i ponašanju žrtve.

Polazeći od ispunjene procesne pretpostavke korištenog preventivnog sredstva, pozitivna odluka suca izvršenja kojom je odlučeno o tom sredstvu, odnosno odluka kojom je utvrđena povreda, nije uvjet za podnošenje tužbe za naknadu štete. Nadalje, redovni je sud svoju odluku o naknadi štete dužan valjano obrazložiti dostatnim i relevantnim razlozima, u skladu s obvezom iz čl. 29. Ustava, te jasno i detaljno utvrditi u kojem je razdoblju tužitelj bio u određenom zatvoru, u kojoj je ćeliji bio smješten, u kakvim je konkretnim uvjetima tamo boravio u odnosu na kvadraturu prostora, dostupnost prirodnog svjetla, ventilaciju, toaletni prostor te tuš kabine, količinu namještaja, stanje higijene prostora i posteljine te učestalost pranja rublja, dostupnost zdravstvene skrbi, kao i broj osoba s kojima je bio smješten u zajedničkom prostoru, te oso-

---

³⁷ Ustavni sud Republike Hrvatske, odluke i rješenja br. U-III-1655/2018 od 30. travnja 2020., toč. 9.; U-III-1600/2018 od 30. travnja 2020., toč. 9.; U-III-5172/2016 od 17. lipnja 2020., toč. 12.; U-III-1208/2019 od 25. lipnja 2020., toč. 4.; U-III-1267/2017 od 15. srpnja 2021., toč. 23.; www.usud.hr.

bito je li u određenom razdoblju tužitelj imao na raspolaganju manje ili više od 3 m², a cjelokupna površina ćelije mora biti takva da dopušta pritvorenicima slobodno kretanje između dijelova namještaja, dok se razmatra i mogućnost ostvarivanja telefonskih kontakata zatvorenika s obitelji te posjećivanje.

Navedene, kao i druge podatke, koji će ovisiti o okolnostima svakog konkretnog slučaja, redovni sudovi trebaju pribaviti od nadležnih tijela koja njima raspoložu (kaznionice, zatvori).

U slučaju utvrđenja da je tužitelj u nekom razdoblju na raspolaganju imao manje od 3 m², taj manjak prostora mogao je biti nadoknađen na drugi način. Najčešće se radi o povećanoj mogućnosti provođenja vremena izvan ćelije, na dvorištu ustanove, u teretani, knjižnici, odnosno u bavljenju raznim aktivnostima. Država je dužna dokazati da je manjak prostora u zatvoru bio adekvatno nadoknađen jer se kod predmeta o navodnim neprikladnim uvjetima u zatvoru „ne može se strogo primjenjivati načelo *affirmanti incumbit probatio* s obzirom na to da samo državna tijela imaju pristup informacijama kojima se mogu potvrditi ili pobiti navodi o neprikladnim zatvorskim uvjetima. No s druge strane to ne znači da podnositelj ne treba dostaviti detaljan opis činjenica na koje prigovara, iznijeti sve poznato mu što pruža stvarni uvid u stanje zatvorskog smještaja, kako bi pružili u najvećoj mogućoj mjeri dokaze kojima potkrepljuju svoje prigovore.“³⁸

Kod tužbi radi naknade štete zbog povrede prava osobnosti (dostojanstva) uslijed neprimjerenih smještajnih uvjeta u penalnim ustanovama tužitelj nije dužan dokazati trajne posljedice, odnosno smanjenje životne aktivnosti ili intenzivnu fizičku ili mentalnu patnju jer se smatra da neimovinsku štetu ne predstavlja samo pojava fizičke ili psihičke boli, ili straha, ili smanjenje životne aktivnosti, već i svaka povreda osobnosti i dostojanstva, kako to propisuje čl. 19. st. 2. ZOO-a,³⁹ u kojem se pod pravima osobnosti razumijevaju prava na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu i dr. S obzirom na to da dostojanstvo ima i subjektivni element, koji se dokazuje saslušanjem tužitelja ako sud to ocijeni nužnim, trebat će provesti i taj dokaz.

S obzirom na to da je naknada štete zbog boravka u neadekvatnim uvjetima u zatvoru, odnosno zbog povrede dostojanstva osuđenika, poseban oblik naknade štete koji ne podliježe klasičnom utvrđivanju uzročno-posljedične veze između štetne radnje i štete, saslušanje tužitelja u pravilu je nužno jer sudovi ne mogu dosuđivati naknadu štete automatizmom, samo zbog činjenice da je tužitelj određeno vrijeme boravio u neadekvatnim uvjetima, već je potrebno utvrditi nespornom baš svaku okolnost vezanu uz takav predmet spora. U pro-

---

³⁸ Vidi toč. 23.3. odluke Ustavnog suda br. U-III-3047/2019 od 29. ožujka 2022.

³⁹ Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine br. 35/05, 41/08 i 125/13 – čl. 9. Zakona o rokovima ispunjenja novčanih obveza.

tivnom može doći do povrede prava na dostojanstvo/prava na čovječno postupanje i poštivanje dostojanstva osuđenika u postupovnom aspektu ukoliko redovni sud nije utvrđivao ključne činjenice.

4. ODABRANE ODLUKE USTAVNOG SUDA

4.1. Ustavne tužbe u povodu presuda radi naknade štete

U odluci i rješenju Ustavnog suda br. U-III-1607/2016 od 9. lipnja 2022. ustavna je tužba usvojena u odnosu na podnositeljve prigovore vezane uz osobni prostor koji je imao na raspolaganju u Kaznionici u Lepoglavi u specifičnim razdobljima u odnosu na koja je ocijenjeno da se radi o duljim boravcima u kojima je podnositelj imao na raspolaganju manje od 3 m² osobnog prostora, što predstavlja *per se* povredu ustavnog/konvencijskog prava zbog nedostatka osobnog prostora, zbog čega je nesporno kako je podnositelj u navedenim razdobljima bio izložen trpljenju i poniženju koje nadilazi stupanj trpljenja ili poniženja koji je u takvim slučajevima neizbježan.

U ovom je predmetu odlučeno o pravu na pristup sudu vezano uz zastaru. Naime, podnositelj je podnio tužbeni zahtjev protiv države tražeći naknadu štete zbog uvjeta boravka u zatvoru, a redovni sudovi odbili su tužbeni zahtjev u odnosu na dio koji se odnosi na čitavo vrijeme boravka u Zatvoru u Zagrebu te dio vremena boravka u Kaznionici u Lepoglavi primijenivši subjektivni rok zastare. Ustavni sud primijenio je načelna stajališta za ocjenu povrede prava na pristup sudu koje ulazi u okvir prava na pravično suđenje te podrazumijeva skup postupovnih jamstava kojima se osigurava pravičnost postupka, čije je mjesto u demokratskom društvu važno u mjeri da ne može biti nikakva opravdanja za restriktivno tumačenje tih jamstava.⁴⁰ Postupovna jamstva, među ostalim, osiguravaju svakome pravo da od suda zatraži i dobije djelotvornu sudsku zaštitu u vezi sa svojim pravima ili obvezama te je riječ o „pravu na sud“, kojemu je važan aspekt i pravo na pristup sudu. Ovo pravo nije i ne može biti apsolutno, već je podvrgnuto ograničenjima, jer prema samoj naravi zahtjeva regulaciju države, koja u tom pitanju ima izvjesnu slobodu procjene, što je osobito vidljivo kod propisivanja pretpostavki koje se tiču dopuštenosti ulaganja pravnih lijekova. No predviđena ograničenja ne smiju umanjiti pristup sudu na takav način ili do takve mjere da time bude narušena sama bit „prava na sud“⁴¹ niti bi ograničenje bilo spojivo s pravom na pošteno suđenje ako ne

---

⁴⁰ Ustavni sud Republike Hrvatske, odluka br. U-III-3538/2017 od 18. travnja 2019., www.usud.hr.

⁴¹ Ustavni sud Republike Hrvatske, odluka br. U-III-215/2016 od 19. prosinca 2017., www.usud.hr.

teži legitimnom cilju te ako ne postoji razuman odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i legitimnog cilja koji se nastoji ostvariti.⁴²

Utvrđujući da se prije svega radi o osporenim odlukama redovnih sudova koje se mogu smatrati ograničenjem prava podnositelja zahtjeva na pristup sudu, Ustavni se sud u drugom koraku pozvao na praksu ESLJP-a⁴³ te je podsjetio da rokovi zastare imaju više važnih svrha, a to je osigurati pravnu sigurnost i konačnost, zaštititi moguće tuženike od zastarjelih potraživanja, koja bi možda bilo teško osporiti, i spriječiti nepravdu koja bi mogla nastati kad bi sudovi bili prisiljeni odlučivati o događajima koji su se zbili u dalekoj prošlosti na temelju dokaza koji bi možda postali nepouzdanima i nepotpunima zbog proteka vremena, dakle, postavljeno ograničenje težilo je legitimnom cilju. No kod trećeg koraka, koji je trebao odgovoriti na pitanje je li ograničenje bilo razmjerno legitimnom cilju kojemu se teži, utvrđeno je da su u pravu redovni sudovi kada drže da se ima primijeniti subjektivni zastarni rok iz čl. 230. st. 1. ZOO/05,⁴⁴ odnosno iz čl. 367. st. 1. ZOO/91,⁴⁵ budući da podnositelj nije ničim dokazao da je za njega nastupila neka naknadna šteta nakon napuštanja Zatvora u Zagrebu niti da iz objektivnih razloga nije bio u mogućnosti zahtjev za naknadu štete u odnosu na uvjete boravka u Zatvoru u Zagrebu podnijeti u okviru trogodišnjeg zakonskog roka. Jednako tako, podnositelj nije ničim dokazao da je za njega nastupila neka naknadna šteta čiji bi uzrok nastao zbog uvjeta boravka u Kaznionici u Lepoglavi niti da iz objektivnih razloga nije bio u mogućnosti zahtjev za naknadu štete u odnosu na uvjete boravka u Kaznionici u Lepoglavi za to razdoblje podnijeti u okviru trogodišnjeg zakonskog roka. K tome, ocijenjeno je da subjektivni zastarni rok od tri godine daje dovoljno mogućnosti i vremena potencijalnim oštećenicima da se pripreme za podnošenje tužbenog zahtjeva u okviru tog roka, koji se ni po čemu ne može smatrati prekratkim, zbog čega je Ustavni sud smatrao da način na koji su redovni sudovi primijenili zastarni rok za podnošenje zahtjeva za naknadu štete u predmetu podnositelja nije predstavljao nerazmjerno ograničenje njegovih prava na pristup sudu.

U odluci i rješenju Ustavnog suda br. U-III-1189/2017 od 18. travnja 2023., kojom je ustavna tužba usvojena u odnosu na podnositeljeve prigovore vezane

---

⁴² Usp. *Stanev protiv Bugarske* [Vv], zahtjev br. 36760/06, § 230., 17. siječnja 2012.

⁴³ Predmet *Stubbings i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 22083/93, 22095/93, § 51., 22. listopada 1996.; *Nijemčević protiv Hrvatske*, zahtjev br. 51519/12, § 40., 11. rujna 2018.; i *Vujnović protiv Hrvatske*, zahtjev br. 32349/16, § 91. i § 92., 11. lipnja 2020.

⁴⁴ Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine br. 35/05, 41/08 i 125/13 – čl. 9. Zakona o rokovima ispunjenja novčanih obveza

⁴⁵ Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine br. 53/91, 73/91, 111/93 – čl. 646. Zakona o trgovačkim društvima, 3/94, 107/95 – čl. 113. Zakona o izdavanju i prometu vrijednosnim papirima, 7/96, 91/96 – čl. 394. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, 112/99 i 88/01 – čl. 50. Zakona o arbitraži.

uz osobni prostor koji je imao na raspolaganju u Kaznionici u Lepoglavi, zanimljivost se tiče smještaja podnositelja u samici. Prigovarajući na smještaj u samici, podnositelj je naveo da je tijekom boravka u Kaznionici u Lepoglavi mjesec i pol dana proveo u samici površine 5,27 m², s uključenom površinom sanitarnog čvora, tako da je na raspolaganju imao zapravo oko 4 m² osobnog prostora, što je u suprotnosti s preporukom Odbora Vijeća Europe za sprečavanje mučenja i nečovječnog postupanja da zatvorenicima u samicama treba osigurati minimalno 6 m² osobnog prostora.

Ustavni sud primijenio je načelna stajališta o boravku u samicama, koja su prethodno ustanovljena u nizu predmeta ESLJP-a,⁴⁶ a sumirana su kao mjero-davna načela i standardi u predmetu *Khodorkovskiy i Lebedev protiv Rusije*⁴⁷ i temelje se na 21. Općem izvješću Vijeća Europe, Europskog odbora za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (pokrata izvornog naziva odbora, u daljnjem tekstu: CPT).⁴⁸ Općem izvješću prethodili su raniji dokumenti CPT-a, čiji je sadržaj također obuhvaćen u navedenom izvješću.⁴⁹

Uvažavajući okolnost da boravak zatvorenika u samicama dodatno sužava već vrlo ograničena prava osoba lišenih slobode i da ta dodatna ograničenja nisu obuhvaćena samom činjenicom izdržavanja kazne zatvora, već je u pravilu riječ o disciplinskoj mjeri primijenjenoj prema zatvoreniku tijekom izdržavanja kazne zatvora, ona se moraju i posebno opravdati. Preporuka je CPT-a primijeniti tradicionalne testove koje je ESLJP razvijao stvaranjem svoje sudske prakse, a koji se zasnivaju na utvrđenju da dodatno ograničenje prava zatvorenika mora biti posljedica stvarne štete koju je zatvorenik počinio u zatvorskom okruženju. Također se zatvoreniku tijekom boravka u samici ne bi smjelo automatski oduzimati pravo na posjete, telefonske pozive i dopisivanje, odnosno ukinuti mu pristup određenim aktivnostima kao što je, primjerice, čitanje raspoložive literature, a trebao bi imati i pravo najmanje na jedan sat vježbanja na otvorenom dnevno od prvog dana smještanja u samicu. Nadalje, mjere poduzete prema zatvoreniku moraju biti ujedno i nužne za postizanje legitimnog cilja, jer je to važno kod procjene jesu li s obzirom

---

⁴⁶ *Razvyazkin protiv Rusije*, zahtjev br. 13579/09, § 89., 3. srpnja 2012.; *Ramirez Sanchez protiv Francuske* [VV], zahtjev br. 59450/00, § 119., 6. srpnja 2006.; *Ensslin, Baader i Raspe protiv Njemačke*, zahtjev br. 7572/76, 7586/76 i 7587/76, 8. srpnja 1978.

⁴⁷ *Khodorkovskiy i Lebedev protiv Rusije*, zahtjev br. 11082/06 i 13772/05, 25. srpnja 2013.

⁴⁸ Strasbourg, 10. studenog 2011.

⁴⁹ Primjerice u Drugom općem izvješću (CPT/Inf (92) 3) od 13. travnja 1992. navedeno je da načelo razmjernosti zahtijeva postizanje ravnoteže između počinjenog prijestupa i određivanja boravka u samici, koji može imati vrlo štetne posljedice za osobu u pitanju. Zatvaranje u samicu može u određenim okolnostima predstavljati nečovječno i ponižavajuće postupanje; u svakom slučaju, svi oblici boravka u samici trebaju biti što je moguće kraći. Strasbourg, 13. travnja 1992.

na opasnost koju predstavlja zatvorenik poduzete mjere njegove izolacije bile nužne i razmjerne u odnosu na raspoložive alternative. Konkretno, „pri ocjeni ulazi li u određenom slučaju izolacija u domašaj članka 3. Konvencije, u obzir treba uzeti konkretne uvjete, strogost mjere, njezino trajanje, cilj kojemu teži i njezine učinke na dotičnu osobu“.⁵⁰ Naposljetku, u dokumentu *Living space per prisoner in prison establishment: CPT standards* od 15. studenoga 2015.⁵¹ CPT je preporučio standard od 6 m² površine osobnog prostora koja treba biti omogućena zatvoreniku u samici, pri čemu u tu površinu nije uključena površina sanitarnog čvora.

Primjenom načelnih stajališta na ovaj predmet Ustavni je sud utvrdio da je podnositelj tijekom boravka u Kaznionici u Lepoglavi u tri navrata boravio u samici, i to prvi put na temelju rješenja Kaznionice u Lepoglavi, kojim je u provedenom stegovnom postupku utvrđeno da je testiran na prisutnost opojnih tvari u organizmu te da je nalaz testa bio pozitivan na lijek koji nema propisan u medicinskoj terapiji. Time je ostvario sva obilježja težeg stegovnog prijestupa, zbog kojeg mu je izrečena stegovna mjera upućivanja u samicu na pet dana tijekom cijelog dana i noći. Drugi boravak u samici vezan je uz vođenje stegovnog postupka protiv podnosioca zbog fizičkog napada na drugog zatvorenika, zbog čega su prema njemu primijenjene posebne mjere održavanja reda i sigurnosti, tj. odvajanje od ostalih zatvorenika i smještaj na odjel pojačanog nadzora. U međuvremenu je okončan stegovni postupak u kojem je podnositelj proglašen krivim jer je tjelesno napao drugog zatvorenika na način da ga je tri puta udario šakom u glavu u predjelu nosa i lica. Zbog tog je stegovnog prijestupa podnosiocu izrečena stegovna mjera upućivanja u samicu na petnaest dana tijekom cijelog dana i noći. Prije početka izvršavanja stegovne mjere upućivanja u samicu obavlja se temeljita pretraga zatvorenika i osobnih stvari, pri čemu im se neke stvari mogu oduzeti zbog sigurnosnih ili zdravstvenih razloga. Posjeti i telefoniranje za zatvorenika prema kojemu se izvršava izrečena stegovna mjera upućivanja u samicu odobravaju se u skladu s razinom uspješnosti, u skladu s dnevnim rasporedom, a dopisivanje im je omogućeno kao i ostalim zatvorenicima.

Sukladno podacima iz spisa predmeta Ustavni je sud utvrdio da je u sva tri navrata postojala zakonita osnova za smještanje podnosioca u samicu te da se podnositelj u ustavnoj tužbi žalio samo na neadekvatnu veličinu osobnog prostora u samici ističući da je imao na raspolaganju manje od 6 m² no s obzirom na vrlo malu razliku između navedene preporučene površine i površine osobnog prostora koju je podnositelj imao na raspolaganju tijekom boravka u samici te ostale uvjete boravka u samici, kojima podnositelj nije prigovarao u ustavnoj tužbi, Ustavni je sud utvrdio da neznatno manja površina samice

---

⁵⁰ *Khodorkovskiy i Lebedev protiv Rusije*, §§ 455.–457., § 464.

⁵¹ Strasbourg, 15. prosinca 2015.

sama za sebe u konkretnom slučaju ne bi predstavljala razlog za utvrđenje povrede, pa je stoga ocijenjeno da je podnositelj bio u samici primjerene kvadrature te da su opći uvjeti podnositeljeva boravka u samici tijekom navedenih razdoblja bili adekvatni i nisu doveli do povrede ustavnih prava.

Odlukom Ustavnog suda br. U-III-2233/2018 od 15. rujna 2022. usvojena je ustavna tužba podnositelja u kojoj je podnositelj isticao prenisuku dosuđenu naknadu, koja ne odgovara standardima ESLJP-a kad je u pitanju povreda čl. 3. Konvencije zbog nečovječnih i ponižavajućih uvjeta smještaja u zatvoru. Isticao je ujedno da su presude sudova neobrazložene, posebice drugostupanjska presuda, jer Županijski sud u Zagrebu nije odgovorio na njegove žalbene navode da dosuđeni iznos od 6000 kuna nije u skladu sa sudskom praksom ESLJP-a u istovrsnim predmetima. Isticao je i da je, iako je zatvorski sustav bio svjestan da je on ozbiljno bolestan, jedino što je učinjeno bila predterapijska obrada za liječenje, koje nije provedeno, što je kod podnositelja uzrokovalo osjećaj straha i stalne zabrinutosti. Podnositelj je istaknuo i povredu prava na pristup sudu zbog dosude svega 787,50 kuna od ukupno 8750 kuna parničnog troška navodeći da time naposljetku trpi štetu zbog pokretanja parničnog postupka, jer je trošak koji je morao platiti svojoj punomoćnici daleko veći od onoga što mu je sud na kraju dosudio za osnovani tužbeni zahtjev.

U odnosu na dopuštenost ustavne tužbe u ovom konkretnom slučaju Ustavni je sud primijenio svoje stajalište iz odluke Ustavnog suda br. U-III-3047/2019 od 29. ožujka 2022. da za dopuštenost ustavne tužbe neće zahtijevati od podnositelja koji prije 10. rujna 2020. nisu pravilno iscrpili pravni put prije korištenja kompenzatornog pravnog sredstva (tužbe za naknadu štete zbog uvjeta u zatvoru) te je u okolnostima konkretnog predmeta ocijenio da je ustavna tužba dopuštena.

U odnosu na osnovanost ustavne tužbe prigovori podnositelja otvorili su dva pitanja: je li podnositelju pružena odgovarajuća zdravstvena zaštita, odnosno potrebno liječenje, za vrijeme trajanja izvršenja kazne u Zatvoru u Zagrebu i Zatvoru u Karlovcu i je li visina dosuđene naknade za utvrđenu povredu zabrane zlostavljanja propisane čl. 23. st. 1. i čl. 25. st. 1. Ustava i čl. 3. Konvencije zbog nečovječnih i ponižavajućih uvjeta smještaja u navedenim zatvorima dostatna da bi podnositelj prestao biti žrtva navedene povrede.

U odnosu na istaknuti prigovor neadekvatne zdravstvene zaštite Ustavni je sud implementirao načelna stajališta, koja je u brojnim odlukama prethodno zauzeo ESLJP.⁵²

---

⁵² *Testa protiv Hrvatske*, zahtjev br. 20877/04, 12. 7. 2007.; *Labita protiv Italije* [Vv], zahtjev br. 26772/95, § 119., 6. travnja 2000.; *Longin protiv Hrvatske*, zahtjev br. 49268/10, § 51., 6. studenog 2012.; *Lonić protiv Hrvatske*, zahtjev br. 8067/12, § 67., 4. prosinca 2014.; *Muršić protiv Hrvatske* [Vv], zahtjev br. 7334/13, § 96., 20. listopada 2016.; *Kudła protiv Poljske* [Vv], zahtjev br. 30210/96, § 94., 26. listopada 2000.; *McGlinchey i drugi protiv Ujedinjenog*

Čl. 23. i 25. Ustava, kao i čl. 3. Konvencije štite jednu od temeljnih vrijednosti demokratskog društva – zabranu mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, neovisno o okolnostima i ponašanju žrtve,⁵³ te ujedno nameću nadležnim državnim tijelima pozitivnu obvezu pobrinuti se da zdravlje i dobrobit osoba lišenih slobode budu odgovarajuće osigurani na način da im se, među ostalim, pruži potrebna medicinska pomoć i liječenje.⁵⁴ Pitanja zdravstvene zaštite zatvorenika prema sudskoj praksi pretežito potpadaju pod domašaj čl. 3. Konvencije, a ovisno o konkretnim okolnostima i pod čl. 8. Konvencije, no kada dođe do smrti zatvorenika, ta se pitanja mogu razmatrati i kroz domašaj čl. 2. Konvencije.

Kada se ocjenjuje potpadaju li patnja i poniženje koje je zatvorenik pretrpio u domašaj zabrane sadržane u čl. 23. i 25. Ustava, odnosno čl. 3. Konvencije, pretrpljeno mora nadići očekivani i neizbježni element patnje odnosno poniženja koji se povezuje s lišenjem slobode u zatvoru, dok je država dužna osigurati da osobe kojima je oduzeta sloboda i nalaze se u državnim kaznionicama i zatvorima borave u uvjetima u kojima se poštuje ljudsko dostojanstvo i u kojima ih način i metode izvršenja mjere oduzimanja slobode ne izlažu takvoj nelagodi ili trpljenju čiji bi intenzitet prelazio neizbježnu razinu, inherentnu lišenju slobode i boravku u zatvoru.⁵⁵

Poseban problem predstavljaju zdravstveno ugroženi zatvorenici, prema kojima su u primjeni posebni standardi skrbi tijekom smještaja u zatvorskim jedinicama. Pritom se razmatraju tri elementa koja pokazuju spojivost zdrav-

---

Kraljevstva, zahtjev br. 50390/99, § 46., 29. travnja 2003.; *Farbtuhs protiv Latvije*, zahtjev br. 4672/02, § 51., 2. prosinca 2004.; *Roman protiv Belgije* [Vv], zahtjev br. 18052/11, § 143., 31. siječnja 2019.; *Hurtado protiv Švicarske*, 28. siječnja 1994., mišljenje Komisije, st. 67., Serija A, br. 280; *Kudla protiv Poljske* [Vv], zahtjev br. 30210/96, 26. listopada 2000.; *Aleksanyan protiv Rusije*, zahtjev br. 46468/06, 22. prosinca 2008.; *Paladi protiv Moldavije* [Vv], zahtjev br. 39806/05, 10. ožujka 2009.; *Blokhin protiv Rusije* [Vv], zahtjev br. 47152/06, 23. ožujka 2016.; *Golubar protiv Hrvatske*, zahtjev br. 21951/15, 2. svibnja 2017.; *Dzienciak protiv Poljske*, zahtjev br. 77766/01, 9. prosinca 2008.; *Jasinskis protiv Latvije*, zahtjev br. 45774/08, 21. prosinca 2010.; *Karsakova protiv Rusije*, zahtjev br. 1157/10, 27. studenog 2014.; *Hilmiodlu protiv Turske*, zahtjev br. 60625/12, 15. rujna 2020.; *Shelley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 23800/06, 4. siječnja 2008.; *Dolenec protiv Hrvatske*, zahtjev br. 25282/06, 26. studenoga 2009.; *Aleksanyan protiv Rusije*, navedeno, § 135.; *Melnik protiv Ukrajine*, zahtjev br. 72286/01, § 93., 28. ožujka 2006.; *Farbtuhs protiv Latvije*, zahtjev br. 4672/02, § 56., 2. prosinca 2004.; *Murray protiv Nizozemske* [Vv], zahtjev br. 10511/10, § 105., 26. travnja 2016.; *Claes protiv Belgije*, zahtjev br. 43418/09, §§ 94.–97., 2. lipnja 2005.; *Raffray Taddei protiv Francuske*, zahtjev br. 36435/07, §§ 58.–59., 21. prosinca 2010.

⁵³ Ustavni sud Republike Hrvatske, odluke br. U-III-1267/2017 od 15. srpnja 2021., U-III-Bi-7361/2021 od 9. ožujka 2022. i U-III-Bi-2216/2021 od 29. ožujka 2022.

⁵⁴ Ustavni sud Republike Hrvatske, odluke br. U-III-Bi-268/2020 od 25. lipnja 2020. i U-III-Bi-7361/2021.

⁵⁵ Ustavni sud Republike Hrvatske, odluke br. U-III-Bi-890/2012 od 4. svibnja 2016. i U-III-5725/2016 od 19. prosinca 2017.

stvenog stanja osobe lišene slobode s njezinim boravkom u zatvoru: vrsta bolesti zatvorenika, dostupnost valjane medicinske pomoći i skrbi koja se pruža u zatvoru te svrhovitost daljnjeg provođenja mjere lišenja slobode s obzirom na zdravstveno stanje osobe lišene slobode. Nadalje, nije dovoljno da se zdravstveno ugroženi zatvorenici pregledaju i da im se postavi, odnosno potvrdi dijagnoza, već je potrebno da im kvalificirano osoblje pruži odgovarajuću zdravstvenu skrb za konkretno zdravstveno stanje i potrebe.

Upravo je najteže utvrditi je li medicinska skrb bila „odgovarajuća“ jer sama činjenica da je zatvorenika pregledao liječnik i propisao mu određeni oblik liječenja nije dokaz da je liječnička pomoć bila odgovarajuća. Stoga se mora pokazati da su stvoreni potrebni uvjeti da se propisano liječenje zaista i provede. Nadalje, nadležna tijela moraju osigurati da se vodi detaljna evidencija o zdravstvenom stanju zatvorenika i njegovu liječenju tijekom boravka u zatvoru, da se dijagnoza postavi/potvrdi što ranije te da mu se pruži valjana zdravstvena skrb, koja ne podrazumijeva samo simptomatske postupke, a u slučajevima koji to zahtijevaju i redovan i sustavan nadzor bolesnog zatvorenika s ciljem odgovarajućeg liječenja i sprječavanja pogoršanja zdravstvenog stanja. Naposljetku, medicinski tretman koji se pruža u zatvorskim ustanovama mora biti odgovarajući, odnosno na razini usporedivoj s onom koja se pruža ostalim građanima, što ne znači da se svakom zatvoreniku mora jamčiti ista razina i kvaliteta medicinske skrbi koja je dostupna u najboljim zdravstvenim ustanovama izvan zatvorskog sustava. Pritom je država dužna osigurati mogućnost liječenja zatvorenika i izvan zatvorskog kompleksa ako mu se adekvatna zdravstvena skrb ne može pružiti ondje, za što države uobičajeno osnivaju specijalizirane zatvorske bolnice ili osigurane jedinice unutar bolničkih kompleksa.

Unatoč navedenom čl. 23. i 25. Ustava, odnosno čl. 3. Konvencije ne mogu se tumačiti na način da propisuju opću obvezu puštanja osobe na slobodu zbog zdravstvenih razloga ili smještanja osobe u civilnu bolnicu kako bi mogla dobiti određeno medicinsko liječenje, dok odgovarajuće liječenje u zatvorskim ustanovama ne podrazumijeva da se svakom zatvoreniku osigura ista razina liječničke pomoći koja je dostupna u najboljim zdravstvenim ustanovama izvan zatvorskih ustanova. Iako državne vlasti mogu odlučiti da teško bolesnu osobu smjeste u zatvor i drže je u njemu, one moraju jamčiti takve uvjete boravka u zatvoru kakvi odgovaraju posebnim zdravstvenim potrebama te osobe jer nedostatak odgovarajuće medicinske skrbi za osobe u zatvoru može dovesti do povrede čl. 23. i 25. Ustava te čl. 3. Konvencije.

Primjenom citiranih načelnih stajališta na konkretni slučaj Ustavni je sud ocijenio da, ostavljajući podnositelja tijekom duljeg vremenskog razdoblja od tri godine bez odgovarajućeg liječenja potencijalno smrtonosne bolesti, zatvorske vlasti nisu postupale u skladu sa svojom ustavnom i konvencijskom obvezom pružanja odgovarajuće medicinske skrbi, zbog čega je podnositelj bio podvrgnut nečovječnom i ponižavajućem postupanju.

U odnosu na visinu dosuđene naknade za nečovječne i ponižavajuće uvjete smještaja u zatvoru u visini od 6000 kuna Ustavni je sud ocijenio da ishodom parničnog postupka koji je prethodio ustavnosudskom postupku nisu ispunjene pretpostavke da podnositelj prestane biti žrtva navedenih povreda. Prema mjerilima ESLJP-a za to je potrebno ispuniti dvije pretpostavke: da je došlo do utvrđenja povrede prava podnositelja zajamčenih Konvencijom te da je za tako utvrđene povrede podnositelj dobio odgovarajuću zadovoljštinu. Ocjenjujući navedeno, provedena je analiza sudske prakse ESLJP-a te su uzeti u obzir iznosi zadovoljština koje je zbog povrede zabrane zlostavljanja propisane čl. 3. Konvencije u činjenično i pravno sličnim predmetima dosudio ESLJP, uz uzimanje u obzir i specifičnih okolnosti svakog pojedinog predmeta.⁵⁶ Zaključeno da je iznos dosuđene naknade od 6000 kuna neprimjeren i nedostatan da podnositelj prestane biti žrtva povrede ustavne i konvencijske zabrane zlostavljanja. Naime, u navedenim predmetima raspon pravične naknade kretao se od 5000 do 15 000 eura, ovisno o razlikovnim okolnostima.

4.2. Ustavne tužbe podnesene za vrijeme boravka u zatvoru

U odluci Ustavnog suda br. U-IIIBi-5701/2020 od 13. srpnja 2021. utvrđena je povreda prava zajamčena čl. 23. i 25. Ustava te čl. 3. Konvencije u proceduralnom aspektu, budući da je utvrđeno da nadležni sudovi nisu u konkretnom slučaju razmotrili sve relevantne okolnosti koje se tiču zdravstvenog stanja podnositelja i da se u konkretnom slučaju ne može zaključiti kako je zdravstveno stanje podnositelja spojivo s izdržavanjem kazne zatvora. Naime, čl. 23. i 25. Ustava i čl. 3. Konvencije nameću nadležnim tijelima pozitivnu obvezu da zdravlje i dobrobit osobe budu odgovarajuće osigurani na način da im se, među ostalim, pruži potrebna medicinska pomoć i liječenje, no da se te odredbe Ustava i Konvencije ne mogu tumačiti na način da propisuju opću obvezu puštanja osobe na slobodu zbog zdravstvenih razloga ili smještanja osobe u civilnu bolnicu kako bi mogla dobiti određeno medicinsko liječenje. Odgovarajuće liječenje u zatvorskim ustanovama ne traži da se svakom zatvoreniku osigura ista razina liječničke pomoći koja je dostupna u najboljim zdravstvenim ustanovama izvan zatvorskih ustanova. U konkretnom slučaju podnositelj je već u prijedlogu za uvjetni otpust naveo da je izdržao polovicu zatvorske kazne te da se dugi niz godina liječi od shizofrenije i da je već jedanput pokušao suicid te je tražio da se pri donošenju odluke uzme u obzir i okolnost da

---

⁵⁶ Predmeti *Ulemek protiv Hrvatske*, br. 21613/16, presuda ESLJP-a od 31. listopada 2019.; *Muršić protiv Hrvatske*, navedeno; *Lonić protiv Hrvatske*, navedeno; *Longin protiv Hrvatske*, navedeno; *Pilčić protiv Hrvatske*, navedeno; *Testa protiv Hrvatske*, navedeno; te *Cenbauer protiv Hrvatske* br. 73786/01, presuda ESLJP-a od 9. ožujka 2006.

se nalazi u lošem psihofizičkom stanju te da mora redovito odlaziti na kontrole i psihoterapije, a da se liječenje koje provodi Zatvorska bolnica odnosi uglavnom na davanje teških tableta. Također je naveo da zbog lijekova često gubi na težini i da mu je potrebna prilagođena prehrana, za što je u prilog svojih navoda dostavio u spis predmeta mnogobrojnu medicinsku dokumentaciju. Iz nje proizlazi da se podnositelj nakon pokušaja samoubojstva liječio na odjelu psihijatrije Opće bolnice, nakon čega je zbog daljnjeg pogoršanja psihotičnog stanja hospitaliziran u psihijatrijskoj bolnici te je potom uključen u posthospitalski program Dnevne bolnice Zavoda za psihološku medicinu. U nalazu psihologa navedeno je da su nužne daljnje psihološke kontrole, dok je jedan od liječnika naveo da prema njegovoj procjeni „takvoj osobi nije mjesto u zatvoru“. U ovom su predmetu prihvaćene kao vjerodostojne tvrdnje podnositelja da bi njegovo zdravstveno stanje moglo biti nespojivo s uvjetima boravka u zatvoru i da je takva situacija zahtijevala pažljivu ocjenu sudova koji su odlučivali o prijedlogu za uvjetni otpust, zbog čega je Ustavni sud ocijenio da su konkretne okolnosti slučaja dovoljne za ocjenu da podnositelju u konkretnom slučaju nije bila osigurana sudska kontrola spojivosti njegova zdravstvenog stanja sa zdravstvenom skrbi u zatvoru.

U jednoj odluci Ustavnog suda⁵⁷ utvrđena je povreda ustavnih prava zajamčenih čl. 23. st. 1. i čl. 25. st. 1. Ustava te čl. 3. Konvencije za specifično razdoblje boravka podnositelja u Kaznionici u Lepoglavi. Utvrđeno je da u postupanju Kaznionice u Lepoglavi nije bilo cilja i namjere da podnositelj bude smješten u sobi koja predstavlja umanjenu prostornost, već je riječ o prekapacitiranosti zatvorskog sustava. Pri ocjeni je li podnositelju povrijeđeno ustavno/konvencijsko pravo zbog nedostatka osobnog prostora Ustavni je sud primijenio opća načela i standarde iz predmeta *Muršić*, prema kojima je ocijenio da je u navedenim duljim razdobljima podnositelj boravio u prostoru koja je imala površinu ispod 3 m² po osobi, što predstavlja *per se* povredu ustavnog/konvencijskog prava zbog nedostatka osobnog prostora. Podnositelj je 44 dana nakon pravomoćnosti rješenja sutkinje izvršenja premješten u adekvatni prostor.

U odnosu na kraća razdoblja Ustavni je sud ocijenio da je smanjenje minimalnog osobnog prostora od 3 m² prostora bilo kratko, povremeno i minimalno te da su podnositeljevi prigovori općenite naravi, budući da u ustavnoj tužbi nije naveo nikakve detalje koji se odnose na njegove fizičke uvjete boravka u zatvoru i dnevnu rutinu u zatvoru niti je u vezi s tim prigovarao u postupku koji je prethodio postupku pred Ustavnim sudom. Iz spisa predmeta razvidno je da je Kaznionica zbog objektivne okolnosti prenapučenosti „posebnu pozornost posvetila veličini ostalog prostora dostupnog zatvorenicima, higijeni i

---

⁵⁷ Ustavni sud Republike Hrvatske, odluka br. U-IIIBi-5054/2013 od 4. veljače 2020.

sanitarnim uređajima, kvaliteti hrane, skrbi za zdravlje zatvorenika i prilika-
ma za slobodno kretanje i tjelovježbu, te pojačanom kontaktiranjem s obitelji“
te da je podnositelj imao mogućnost dovoljne slobode kretanja i prikladnih
aktivnosti izvan sobe tijekom cijelog dana, od ustajanja u 6 sati, odnosno 7 sati
do 23, odnosno 24 sata, na način da mu je omogućeno da sukladno dnevnom
rasporedu boravi izvan svoje sobe, u radionicama, TV boravku, knjižnici te na
svježem zraku uz bavljenje organiziranim aktivnostima slobodnog vremena i
drugim aktivnostima rekreacije, sporta, tjelovježbe. Ostali prostori (hodnici,
kupaonice, zatvorenička kantina, prostor za podjelu hrane), prema očitovanju
Kaznionice, ispunjavali su „prostorne kapacitete“.

Posebnu kategoriju ustavnih tužitelja predstavljaju pritvorenici u odnosu na
koje je u tijeku kazneni postupak u nekoj od faza. Nedovoljna ili čak izostala
komunikacija s braniteljem u njihovim je ustavnim tužbama često istaknuta
kao povreda, što u perspektivi, ovisno o okolnostima svakog konkretnog slu-
čaja, može uz pitanje prava na obranu dovesti posljedično i do tužbe za nakna-
du štete. Pojedini autori povjerljivost komunikacije s braniteljem razmatraju u
okviru Konvencije, ali i Direktive o pravu na branitelja,⁵⁸ ističući da, za razliku
od Konvencije, Direktiva ne dopušta ograničenja prava na povjerljivost komu-
nikacije, jer je prema praksi ESLJP-a komunikacija okrivljenika s braniteljem
uvijek povjerljiva, a nadzor je dopušten u iznimnim okolnostima, ako postoji
opravdana sumnja da se povlastica povjerljivosti komunikacije zloupotreblja-
va, pa se, primjerice, ugrožava sigurnost u zatvoru. Pri tome, ako bi razlog
istražnog zatvora bila koluzijska opasnost, onda postojanje te opasnosti ne bi
moglo opravdati nadzor nad komunikacijom.⁵⁹

5. ZAKLJUČAK

Nečovječni i ponižavajući uvjeti u zatvoru osnova su podnošenja tužbe pro-
tiv odgovorne države radi naknade štete koju zatvorenik/osuđenik trpi zbog
nečovječnih i ponižavajućih uvjeta smještaja u zatvorskim jedinicama, no
osim tužbe radi naknade štete redovnim sudovima osobama lišenima slobode
i u tijeku njihova izdržavanja kazne zatvora ili pritvaranja omogućeno je da

---

⁵⁸ Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhiđenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima te Direktiva 2010/64/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 20. listopada 2010. o pravu na tumačenje i prevođenje u kaznenim postupcima, SL L 280, 26. 10. 2010.

⁵⁹ Ivičević Karas, E.; Burić, Z.; Bonačić, M., Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: pogled kroz prizmu europskih pravnih standarda, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 23, br. 1, 2016, str. 51.

nakon korištenja preventivnih sredstava propisanih ZIZK-om podnesu ustavnu tužbu zbog povrede ustavnog prava na dostojanstvo te zabrane mučenja i ponižavajućeg postupanja.

Po utvrđivanju da je uslijed neprimjerenih uvjeta boravka u penalnoj ustanovi nastupila šteta tužitelju redovni sud određuje pravičnu naknadu, a neuspjeh u parničnom postupku podnositelji osporavaju ustavnim tužbama koje temelje na čl. 23. i 25. Ustava, odnosno čl. 3. Konvencije. Te odredbe zabranjuju zlostavljanje propisujući da nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja, da se sa svakim uhićenikom i osuđenikom mora postupati čovječno i poštivati njegovo dostojanstvo te da nitko ne smije biti podvrgnut mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.

Europski sud za ljudska prava u predmetu *Huber protiv Hrvatske* ponovio je načelna stajališta iz svoje prakse, prethodno primijenjene na hrvatskim predmetima pred ESLJP-om *Muršić i Ulemek*, ističući da „izraziti nedostatak osobnog prostora u zatvorskoj ćeliji ima veliku težinu kao čimbenik koji je potrebno uzeti u obzir u svrhu utvrđivanja jesu li opisani uvjeti izdržavanja zatvorske kazne ‘ponižavajući’ sa stajališta članka 3. i mogu li dovesti do povrede i kad se razmatraju zasebno i u vezi s drugim nedostacima“.

Ustavni sud za procjenu usklađenosti s čl. 23. i 25. Ustava i s čl. 3. Konvencije promatra brojne aspekte uvjeta u penalnim ustanovama: od adekvatne kvadrature samog ćelijskog smještaja, preko higijenskih i socijalnih elemenata života u zatvoru, pa sve do zdravstvene skrbi, nastojeći na ustavnopravnoj razini osigurati da osoba lišena slobode boravi u uvjetima koji osiguravaju poštovanje njezina ljudskog dostojanstva. S obzirom na brojnost ustavnih tužbi zbog uvjeta u zatvoru te na ponavljajuće prigovore u ustavnim tužbama, unatoč nepovoljnim ekonomskim strujama, brojnim štetama nastalima uslijed ekstremnih vremenskih uvjeta te potrebnoj financijskoj potpori u osiguravanju sigurnih migracijskih tijekova, odgovarajuće mjesto u proračunskom financiranju morala bi imati izgradnja novih zatvorskih kapaciteta u odnosu na druge infrastrukturne investicije unutar sustava zatvora i kaznionica.

U definiranju potrebnog standarda zdravstvene zaštite osoba lišenih slobode koje se nalaze u državnim zatvorima i kaznionicama sudovi odlučuju od slučaja do slučaja pazeći da taj standard s jedne strane bude spojiv s ljudskim dostojanstvom zatvorenika, ali i da se s druge strane ne izgube iz vida praktični zahtjevi zatvorske kazne.

Samo djelotvornim normativnim i provedbenim mjerama državna su tijela osobama koje su lišene slobode u mogućnosti osigurati minimalnu površinu osobnog prostora sukladno propisima ZIKZ-a, odnosno pravnim standardima koje je ESLJP postavio u predmetu *Anayev protiv Rusije*.

Združenim aktivitetom pravosudne vlasti – Vrhovnog suda – koji najmanje jednom godišnje saziva sastanak sudaca izvršenja radi ujednačavanja provedbe

ZIKZ-a (čl. 48. st. 4. ZIKZ-a), provedbom akcijskih planova izvršne vlasti u cilju dogradnje i proširenja zatvorskih ustanova i kvalitetnom zakonodavnom platformom koju osigurava Hrvatski sabor, a koje svojim odlukama za svaki konkretni slučaj harmonizira Ustavni sud, moguće je riješiti stanje prenapučenosti, ostvariti propisane uvjete i zadane standarde u zatvorskom sustavu te poštovati temeljna ljudska prava zatvorenika.

LITERATURA

1. Babić, V.; Josipović, M.; Tomašević, G., Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 13, br. 2, 2006, str. 685–743.
2. Ivičević Karas, E.; Burić, Z.; Bonačić, M., Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: pogled kroz prizmu europskih pravnih standarda, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 23, br. 1, 2016, str. 11–58.
3. Luketić, I., *Kratkotrajne kazne zatvora u suvremenom hrvatskom kaznenom pravu*, disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, 2023.
4. Omejec, J., Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, *Novi informator*, Zagreb, 2013.
5. Pleić, M., Zabrana mučenja u praksi Europskog suda za ljudska prava s posebnim osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske i praksu Ustavnog suda RH, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 23, br. 2, 2016, str. 247–279.

Summary

Ivana Đuras *

COMPENSATION FOR DAMAGES DUE TO CONDITIONS IN PRISON THROUGH THE PRACTICE OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF CROATIA

Due to the inhumane and humiliating conditions of accommodation in prison units, the State as the defendant is responsible for the damage suffered by prisoners, while according to legally concluded court proceedings, dissatisfied applicants of constitutional complaints challenge the aforementioned judgments by referring to Articles 23 and 25 of the Constitution, often citing Article 35 of the Constitution as well. The constitutional prohibition of ill-treatment implies that no one may be subjected to any form of ill-treatment, that every arrestee and convicted person must be treated humanely and with respect for their dignity, and that no one may be subjected to torture or inhuman or degrading treatment or punishment. In accordance with the practice of the European Court of Human Rights, the Constitutional Court has reiterated in recent decisions that the marked lack of personal space in a prison cell has great weight as a factor that needs to be taken into account for the purpose of determining whether the described conditions of serving a prison sentence are “degrading” from the point of view of Article 3 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and whether they can lead to a violation when considered separately and in connection with other deficiencies.

Keywords: abuse, humiliation, dignity, prison, preventive measure, compensatory measure

---

* Ivana Đuras, Senior Constitutional Court Advisor, Constitutional Court of the Republic of Croatia; Ivana_Đuras@usud.hr, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0684-6352>